Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

East African Journal of Swahili Studies
eajss.eanso.org
Volume 8, Issue 3, 2025
Print ISSN: 2707-3467 | Online ISSN: 2707-3475
Title DOI: https://doi.org/10.37284/2707-3475

EAST AFRICAN NATURE & SCIENCE ORGANIZATION

Original Article

Mtunzi kama Mtafsiri Anayeingilia Kati ya Tafsiri: Kifo Kisimani (1999) na Natala (2005)

Tabitha Manzi[1*] *na Prof. Richard Wafula Makhanu, PhD*[1]

[1] Chuo Kikuu cha Kenyatta, S. L.P. 43844-00100, Thika, Kenya.
[*] Barua pepe ya mawasiliano: tabbymawi@gmail.com

DOI ya Nakala: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

Tarehe ya Uchapishaji:

24 Novemba 2025

Istilahi Muhimu:

Mwandishi, Mtafsiri, Skopos, Kifo Kisimani, Natala, Tafsiri ya Kifasihi.

IKISIRI

Utafiti huu unalenga kuchunguza kwa kina nafasi na athari za mwandishi anaposhiriki moja kwa moja katika mchakato wa kutafsiri kazi yake ya kifasihi, kwa kuzingatia tamthilia mbili mashuhuri za Kiswahili, *Kifo Kisimani* (1999) na *Natala* (2005) zilizoandikwa na Kithaka wa Mberia. Katika muktadha huu, ushiriki wa mwandishi mwenyewe katika kutafsiri kazi yake ni jambo linalozua mjadala mpana. Maswali muhimu huibuka: Je, mwandishi kama mtafsiri anaongeza uhalisia na usahihi wa tafsiri kwa kuwa na ufahamu wa kina wa dhamira na mtindo wa kazi? Au je, ushiriki huu huathiri uhuru wa tafsiri na kupunguza nafasi ya msomaji wa lugha lengwa kuipokea kazi kwa namna yake binafsi? Maswali haya yamekuwa sehemu ya mijadala ya kitaaluma kuhusu tafsiri kwa muda mrefu, na wataalamu kama Venuti (1995) na Lefevere (1992) wameyajadili kwa kina, wakionyesha uwepo wa mvutano kati ya uaminifu kwa matini chanzi na uhuru wa mtafsiri. Utafiti huu unategemea Nadharia ya Skopos kama fremu ya uchambuzi. Nadharia hii, iliyoendelezwa na Hans Vermeer (2000), inasisitiza kwamba tafsiri inapaswa kuongozwa na kusudi lake kuu (skopos). Kwa mujibu wa mtazamo huu, mtafsiri anaweza kufanya mabadiliko ya kimtindo, kimaudhui, au kimuktadha ili kufanikisha athari inayokusudiwa kwa hadhira lengwa. Kwa kutumia mbinu mseto inayojumuisha uchambuzi wa matini, mapitio ya maandiko, na marejeo ya maoni ya wataalamu wa tafsiri, utafiti huu umejaribu kujibu maswali muhimu kuhusu faida na changamoto za ushiriki wa mwandishi katika tafsiri. *Kifo Kisimani* inachunguza masuala ya kijamii na kisaikolojia katika muktadha wa kijijini, ikiwasilishwa kwa lugha ya kishairi na kutumia tamathali mbalimbali za usemi. Kwa mfano, methali, jazanda, sitiari, na tashbihi hutumika kuibua hisia na kuwasilisha maana fiche. *Natala*, kwa upande mwingine, inalenga zaidi masuala ya kijamii na kisiasa, hususan unyanyasaji wa wanawake na mabadiliko ya kijamii, huku ikitumia mbinu za kifasihi zinazoficha ujumbe wa kisiasa chini ya tabaka la kisanaa. Utafiti umehusisha uchanganuzi wa maandiko asilia na tafsiri

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

zake, pamoja na mahojiano ya kina na watafsiri na wasomi wa tafsiri kutoka Kiswahili hadi Kiingereza. Matokeo yanaonesha kuwa ushiriki wa mtunzi unaweza kusaidia kulinda dhamira na uhalisia wa kisanaa, hasa katika kazi zilizojaa tamathali za usemi na uashiriaji wa kitamaduni, lakini pia unaweza kuleta upendeleo wa kisanii unaopunguza uhuru wa tafsiri na hata kupotosha tafsiri. Aidha, baadhi ya marekebisho ya Mberia yaliongeza ufafanuzi wa kijamii na kisiasa ambao haukuwepo katika matini chanzi, hali inayoweza kutazamwa kama uboreshaji au kama kupotosha, kulingana na mitazamo ya wasomaji na watafsiri. Kwa kuzingatia matokeo haya, utafiti huu umetoa wito kwa mtafsiri huru kushirikiana na waandishi kwa umakini mkubwa, kuhakikisha kuwa ushauri au marekebisho ya mtunzi hayapotoshi maana, dhamira na hadhi ya kazi ya kifasihi katika lugha lengwa. Pia umetoa mwongozo wa kitaaluma kuhusu namna waandishi wanavyoweza kushiriki kwenye tafsiri za kazi zao kwa njia inayoongeza thamani bila kuondoa uhuru wa mtafsiri.Matokeo ya utafiti huu yamechangia katika mjadala mpana wa tafsiri ya kifasihi, uhuru wa mtafsiri, nafasi ya mtunzi katika matini lengwa, ukoloni wa lugha, na changamoto za kutafsiri fasihi ya Kiswahili kwa hadhira ya kimataifa. Zaidi ya hayo, utafiti umepanua uelewa wa jinsi tafsiri inaweza kuhifadhi au kubadilisha tamathali za usemi, mitindo ya kifasihi na muktadha wa kitamaduni, na hivyo kuwa rejeleo muhimu kwa watafsiri, waandishi na wasomi wa tafsiri duniani.

APA CITATION

Manzi, T. & Akello, R. W. (2025). Mtunzi kama Mtafsiri Anayeingilia Kati ya Tafsiri: Kifo Kisimani (1999) na Natala (2005). *East African Journal of Swahili Studies*, *8*(3), 94-107. https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

CHICAGO CITATION

Manzi, Tabitha and Richard Wafula Makhanu. 2025. "Mtunzi kama Mtafsiri Anayeingilia Kati ya Tafsiri: Kifo Kisimani (1999) na Natala (2005)". *East African Journal of Swahili Studies* 8 (3), 94-107. https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

HARVARD CITATION

Manzi, T. & Akello, R. W. (2025) "Mtunzi kama Mtafsiri Anayeingilia Kati ya Tafsiri: Kifo Kisimani (1999) na Natala (2005)", *East African Journal of Swahili Studies*, 8(3), pp. 94-107. doi: 10.37284/jammk.8.2.4051

IEEE CITATION

T., Manzi & R. W., Makhanu "Mtunzi kama Mtafsiri Anayeingilia Kati ya Tafsiri: Kifo Kisimani (1999) na Natala (2005)", *EAJSS*, vol. 8, no. 3, pp. 94-107, Nov. 2025.

MLA CITATION

Manzi, Tabitha & Richard Wafula Makhanu "Mtunzi kama Mtafsiri Anayeingilia Kati ya Tafsiri: Kifo Kisimani (1999) na Natala (2005)". *East African Journal of Swahili Studies*, Vol. 8, no. 3, Nov. 2025, pp. 94-107, doi:10.37284/jammk.8.3.4051.

UTANGULIZI

Tafsiri ya maandiko ya kifasihi imekuwa sehemu muhimu ya mawasiliano ya kiutamaduni, kielimu, na kijamii tangu enzi za ustaarabu wa kale. Wazo la kuhamishia kazi ya fasihi kutoka lugha moja kwenda nyingine limekuwa likichochewa na hitaji la kushirikisha maarifa, mitazamo, na uzoefu wa binadamu kwa hadhira pana zaidi. Kihistoria, fasihi ya kale kama vile *Iliad* na *Odyssey* za Homer zilitafsiriwa kutoka Kigiriki cha kale kwenda katika lugha mbalimbali za Ulaya, hali ambayo ilisaidia utamaduni wa Kigiriki kusambaa na kuathiri tamaduni zingine. Vivyo hivyo, maandiko ya kifasihi ya Kiarabu, Kichina, na Kihindi yalipata hadhira mpya kupitia tafsiri, na kuchangia katika maelewano ya kiutamaduni na maendeleo ya lugha zilizoandikiwa tafsiri hizo.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

Katika muktadha wa Afrika Mashariki, na hasa nchini Kenya, tafsiri ya kazi za kifasihi imechangia katika kuhifadhi na kueneza urithi wa Kiswahili kama lugha ya kitaifa na kimataifa. Kiswahili kimepokea na pia kutoa michango katika ulimwengu wa fasihi kupitia tafsiri za maandiko ya kigeni na vilevile tafsiri ya kazi asilia kwenda katika lugha zingine. Kwa mfano, tafsiri za riwaya na mashairi kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza zimewezesha wanafunzi, wasomi, na wasomaji wa nje ya eneo la Pwani na Afrika Mashariki kufurahia ubunifu na falsafa zilizomo ndani yake. Hata hivyo, tafsiri hizo mara nyingi hukumbana na changamoto nyingi za kimfumo na kiutamaduni.

Changamoto mojawapo kubwa katika tafsiri ya maandiko ya kifasihi ni uhamishaji wa maana iliyojaa utamaduni wa jamii husika. Lugha za Kiafrika, na Kiswahili kikiwa mfano, zina maneno, methali, nahau, jazanda, na tamathali ambazo ni mahsusi kwa muktadha wa maisha ya wenyeji. Methali kama "Samaki mkunje angali mbichi" au jazanda kama "jua limekula" zina maana pana inayotegemea maarifa ya kitamaduni, na tafsiri ya moja kwa moja kwa lugha nyingine inaweza kupoteza ladha na dhamira ya awali. Kwa hivyo, mfasiri anakabiliwa na jukumu la kuamua kati ya kutunza muundo na maneno halisi ya kazi ya awali, au kurekebisha maandishi ili yaweze kueleweka na kuguswa na hadhira mpya.

Ndipo inapojitokeza dhana ya nafasi ya mwandishi katika tafsiri. Kwa kawaida, tafsiri za kazi za kifasihi hufanywa bila ushirikiano wa karibu kati ya mfasiri na mwandishi wa maandiko ya awali. Lakini katika baadhi ya hali, mwandishi mwenyewe huamua kushiriki au hata kuongoza mchakato wa tafsiri. Ushiriki wa mwandishi unaweza kuleta faida kubwa, kama vile uhakika wa uhalisia wa maana, usahihi wa mitindo ya kifasihi, na ulinzi wa dhamira ya awali. Hata hivyo, changamoto za mtindo wa lugha mpya, mapendeleo ya kisanii, na matarajio ya hadhira mpya bado hujitokeza. Hali hii ndiyo msingi wa mjadala wa utafiti huu, hasa tukizingatia kazi za Kithaka wa Mberia, mwandishi mashuhuri wa riwaya za Kiswahili ambaye alishiriki moja kwa moja katika tafsiri ya kazi zake mwenyewe.

Katika utafiti huu, Nadharia ya Skopos ya Hans Vermeer imechaguliwa kama mwongozo wa kuchambua matokeo ya tafsiri. Nadharia hii, ambayo jina lake linatokana na neno la Kigiriki *skopos* linalomaanisha "lengo" au "kusudi", inasisitiza kuwa tafsiri haina budi kuelekezwa na kusudi lake la mawasiliano kwa hadhira lengwa. Hii ina maana kuwa ufanisi wa tafsiri unapimwa kwa kiwango ambacho inatimiza malengo yake kwa wasomaji wake wapya, si kwa kiwango cha kufuata maneno ya maandiko ya awali pekee. Kwa hivyo, katika muktadha wa tafsiri za kazi za Mberia, swali kuu ni: je, ushiriki wa mwandishi ulisaidia kutimiza *skopos* ya tafsiri? Na kama ndivyo, vipi?

Umuhimu wa utafiti huu uko katika kuchangia maarifa ya tafsiri za kifasihi kutoka lugha za Kiafrika kwenda lugha za kimataifa, jambo ambalo bado halijapewa nafasi ya kutosha katika utafiti wa tafsiri. Wakati tafsiri za Kiingereza na Kifaransa zimepata uchambuzi mkubwa duniani, tafsiri kutoka Kiswahili bado zinahitaji utafiti mpana ili kuonyesha changamoto na mbinu zinazofaa. Aidha, uchunguzi wa ushiriki wa mwandishi katika tafsiri unaweza kutoa mwanga mpya kuhusu usawa kati ya uhifadhi wa uhalisia wa kifasihi na urekebishaji wa maandiko kwa hadhira mpya.

Kwa kuzingatia haya, utangulizi huu unatoa msingi wa kuelewa nafasi ya tafsiri za kifasihi katika kukuza lugha na tamaduni, changamoto zinazokumba mchakato huo, nafasi ya kipekee ya mwandishi katika tafsiri, na umuhimu wa kutumia nadharia kama Skopos kuchambua matokeo ya kazi kama hizi. Hatimaye, utafiti huu utatoa mchango wa kitaaluma na vitendo katika taaluma ya tafsiri, na kusaidia wasomi, watafsiri, na waandishi katika kufanya maamuzi bora zaidi katika tafsiri za kifasihi zinazohusisha lugha na tamaduni zenye upekee mkubwa kama Kiswahili.

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

MUHTASARI (Tamthilia ya Kwanza: Kifo Kisimani)

Tamthilia ya *Kifo Kisimani* ni mojawapo ya kazi muhimu na za kipekee katika fasihi ya Kiswahili ya karne ya ishirini, ambayo imeandikwa na Kithaka wa Mberia. Kazi hii inachunguza kwa kina hali za kijamii, kisiasa na kimaadili zinazokumba jamii za Kiafrika katika muktadha wa baada ya uhuru, hasa katika mazingira ya vijiji vya pembezoni ambapo rasilimali ni finyu na migogoro ya madaraka ni ya kila siku. Kupitia hadithi hii, Mberia anatufundisha kuwa mambo ya kijamii si rahisi na mara nyingi yanahitaji mshikamano na ujasiri wa pamoja ili kukabiliana na changamoto zinazojitokeza.

Katika kuanzisha tamthilia hii, Mberia anatupeleka moja kwa moja katika maisha ya kijiji kinachokumbwa na ukame mkali unaosababisha uhaba wa maji ya kunywa na ya kilimo. Kisima kilichopo katikati ya kijiji kimekuwa chanzo kikuu cha maisha, si tu kwa matumizi ya maji bali pia kama alama ya mshikamano na utamaduni wa kijiji. Kisima hiki kimekuwa na umuhimu wa kipekee, ukizingatiwa kuwa ni kiini cha uhai na urithi wa vizazi vingi. Hata hivyo, hali hiyo nzuri inapoanza kuporomoka, ndipo hadithi inapoanza kuibua mivutano na changamoto ambazo zinagusa ushawishi wa nguvu, usawa, na haki katika jamii.

Mberia hutumia kisiwa cha kisima kama taswira ya kina ya hali ya kijamii, ambapo upande mmoja kuna watu wa kawaida wanaotegemea maji hayo kwa maisha yao ya kila siku na upande mwingine kuna viongozi wa kijiji ambao wanatumia nafasi yao kuanzisha sheria na taratibu zinazoweza kuwanyima watu hao haki zao za msingi. Uongozi huu ambao unapaswa kuwa wa kuhudumia wananchi umekuwa chombo cha udhalimu, ukiwahudumia watu wachache walio na uhusiano wa karibu na viongozi wakuu wa kijiji.

Kwa mtindo wa uandishi wenye nguvu za kishairi na taswira za kina, Mberia hutumia methali, nahau, na tamathali mbalimbali za lugha za Kiswahili ili kuonyesha mwelekeo wa maisha ya kijamii yanayoendeshwa na tamaa, hofu, na woga. Methali kama “Mtoto wa nyoka ni nyoka” au “Kisima kimejaa maji, lakini mwizi anamwona mkunjwa” zinafunua kwa kina mitazamo na muktadha wa matukio katika tamthilia. Methali hizi huchochea wasomaji au watazamaji kuelewa hadithi katika muktadha wa utamaduni wao, lakini pia huonyesha changamoto katika tafsiri, kama inavyoonekana katika tafsiri za kazi hii.

Hadithi inajitokeza kupitia wahusika wenye sura tofauti: kuna viongozi wenye mamlaka wakiongoza kwa kutumia nguvu na hila, kuna watu wa kawaida ambao wanakumbwa na hali ngumu za maisha, na kuna watu wa kike ambao wanakumbwa na changamoto za mara mbili — za kijamii na za kijinsia. Kithaka wa Mberia anatumia wahusika hawa kuibua tofauti za tabaka, usawa, na haki katika kijiji.

Mhusika wa kiongozi wa kijiji huonyeshwa kama mtu mwenye hofu kubwa ya kupoteza madaraka, na kwa hivyo anatumia mikakati ya kuwadhibiti watu wa kawaida. Hii inajumuisha kuweka vizuizi vya matumizi ya maji kutoka kisima, kuwatisha watu kwa adhabu kali, na kuanzisha mashambulizi ya kisheria na kisiasa dhidi ya wapinzani wake. Kiongozi huyu sio tu mwongozi wa kijiji bali pia ni kielelezo cha mfumo wa udhalimu unaotawala jamii katika kipindi hicho.

Wananchi wa kawaida, kwa upande wao, wanawakilisha sauti ya watu waliokandamizwa, ambao licha ya matatizo makubwa wanajitahidi kuendeleza maisha yao na kupigania haki zao. Mberia hutumia lugha yenye nguvu kuelezea hali yao ya maisha, ukosefu wa rasilimali, na woga unaowaongezea mzigo wa kutoelewana. Kwa mfano, wanakijiji wanapokuwa wakikosa maji, hisia za umoja, shaka, na hata ghasia zinazidi kuibuka, na hapo ndipo hadithi inaanza kuonyesha mabadiliko makubwa.

Kwanza, mwanamke anajitokeza kama mhimili wa hadithi, na kupitia mwanamke huyu Mberia

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

anachambua namna wanawake wanavyoathiriwa mara mbili na ukame na mifumo ya ukandamizaji. Mwanamke huyu sio tu mnyanyaswa wa kiutamaduni bali pia ni mhimili wa maadili na mshikamano wa kijamii. Kwa mfano, anashughulikia masuala ya udogo, ukosefu wa sauti katika maamuzi ya kijamii, na changamoto za kuishi katika mazingira magumu. Hii inatoa sura nyingine ya jamii ambayo mara nyingi haionekani katika hadithi za kawaida.

Mberia hutumia lugha ya kishairi kuunda muktadha wa hadithi, akitumia marudio ya sentensi, matumizi ya misemo ya kitamaduni na taswira za kuvutia ili kuunda hisia za kina katika msomaji. Muktadha huu wa kishairi unaleta tamthilia katika kiwango cha juu cha fasihi, ambapo si tu maana za moja kwa moja zinazojadiliwa bali pia maana za pembeni na hisia zinazojengwa polepole kupitia mitindo ya lugha.

Changamoto kubwa inayojitokeza katika kazi hii ni mizozo ya kijamii inayosababishwa na ukosefu wa usawa na ushindani wa rasilimali. Ukame na uhaba wa maji ni ishara ya matatizo makubwa ya kijamii, lakini pia ni alama ya mgawanyiko wa nguvu. Mberia anadhihirisha kwamba mgawanyiko huu unaleta madhara makubwa kwa mshikamano wa kijiji na jamii kwa ujumla. Mgogoro wa kisiasa unakuwa msingi wa kifo cha kiongozi mmoja wa kijiji, tukio linaloipa tamthilia jina lake, *Kifo Kisimani*. Tukio hili linaashiria hatima ya viongozi ambao wanatumia nguvu kwa ajili ya maslahi yao binafsi na kushindwa kuhudumia watu waliowapa madaraka.

Mberia pia anatoa mtazamo wa matumaini na changamoto kwa jamii kupitia mshikamano wa wanakijiji waliokuwa tayari kuungana dhidi ya ukandamizaji. Hali hii inaonyesha kuwa licha ya ugumu na changamoto, bado kuna uwezo wa kubadilika na kuunda jamii yenye haki na usawa zaidi.

Katika muktadha wa tafsiri, tamthilia hii inaleta changamoto nyingi. Methali na jazanda zinazotumika katika tamthilia ni sehemu ya muktadha wa kijamii na kitamaduni wa Kiswahili, ambazo zinaweza kupotea au kupoteza maana yao iwapo zitatafsiriwa moja kwa moja bila kuelewa mandhari ya asili. Mfano ni methali "Mtoto wa nyoka ni nyoka" ambayo katika tafsiri ya Kiingereza imebadilishwa kuwa "Like father, like son." Hali hii inasaidia kuleta maana kwa msomaji wa lugha lengwa lakini pia inapunguza utambulisho wa kitamaduni wa methali hiyo katika muktadha wa Kiswahili.

Ushiriki wa mwandishi mwenyewe katika tafsiri ya *Kifo Kisimani* unaonekana kuleta mabadiliko kadhaa ambayo yanalenga kuendana na matarajio na muktadha wa wasomaji wa lugha lengwa. Mberia alijaribu kudumisha dhamira na ujumbe wa kijamii wa tamthilia, lakini pia alifanya marekebisho katika mtindo na lugha ili kupunguza usumbufu wa wasomaji wa lugha ya Kiingereza kuelewa vipengele vya kitamaduni vilivyochanganyika katika lugha ya Kiswahili.

Kwa kuzingatia yote haya, tamthilia ya *Kifo Kisimani* ni mfano bora wa kazi ya kifasihi inayobeba ujumbe mzito wa kijamii na kisiasa, na pia ni chanzo muhimu cha kujifunza kuhusu mchakato wa tafsiri ya kazi za fasihi zilizojaa muktadha wa kitamaduni. Kwa kupitia uchambuzi wa kazi hii, tunaweza kuelewa vyema changamoto za ushiriki wa mwandishi katika tafsiri na umuhimu wa kuweka uwiano kati ya kuhifadhi uhalisia wa kazi na kufanikisha uelewa kwa hadhira mpya.

MUHTASARI (Tamthilia ya Pili: Natala)

Tamthilia ya *Natala* ni mojawapo ya kazi za kifasihi za Kithaka wa Mberia zilizochipuka katika muktadha wa mijadala ya kijamii na kisiasa ya karne ya ishirini na moja, hususan kuhusu haki za wanawake na mabadiliko ya kijamii yanayozingatia usawa wa kijinsia. Kazi hii inajikita zaidi katika kuibua masuala ya unyanyasaji wa kijinsia, ukandamizaji wa wanawake, na tabia za kijamii zinazozuia maendeleo ya jamii kwa ujumla. Kupitia

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

matini ya tamthilia hii, Mberia anatumia lugha yenye uzito wa kisiasa na kijamii, akificha ujumbe wake mzito wa kimaadili chini ya usanii wa lugha na mazungumzo ya muktadha wa jamii za Kiafrika.

Hadithi ya *Natala* inamzungumzia mhusika mkuu, ambaye ni mwanamke anayeitwa Natala, ambaye anakumbwa na changamoto za unyanyasaji wa kijinsia katika familia yake na jamii kwa ujumla. Mhusika huyu ni mfano wa mwanamke wa Kiafrika anayejaribu kujiinua na kupambana na mifumo ya ukandamizaji na ubaguzi. Kazi hii inazungumzia masuala kama ukatili wa nyumbani, ukosefu wa haki, na changamoto za wanawake kujiendesha katika jamii zilizoathiriwa na tamaduni na mila zinazoongoza tabia za kijinsia.

Katika kuibua hadithi hii, Mberia anatumia mbinu za lugha kama jazanda, methali, na sitiari za kawaida zinazotokana na tamaduni za Kiafrika. Jazanda hizi ni aina ya maneno yanayoweza kuwa na maana nyingi, mara nyingine zikificha maana au kutoa taswira tofauti kulingana na muktadha. Methali na sitiari zinatumiwa kwa umakini ili kuonyesha mgongano kati ya tamaduni za jadi na mabadiliko ya kijamii yanayoendelea. Kwa mfano, methali zinazohusu nafasi ya mwanamke katika jamii na dhana za heshima na adabu hutumika kuonyesha jinsi jamii inavyoweza kumzuia mwanamke kuishi kwa uhuru na usawa.

Kipengele kingine muhimu katika tamthilia hii ni jinsi Mberia anavyotumia mazungumzo ya moja kwa moja yenye nguvu za kihisia na kisiasa ili kufafanua na kusisitiza dhuluma zinazowakabili wanawake. Hii ni tofauti na mtindo wa *Kifo Kisimani*, ambapo lugha ya kishairi ilitumiwa zaidi kuunda picha za kihisia na za muktadha wa kijamii. Katika *Natala*, lugha ni kali zaidi na inalenga kuwasilisha ujumbe wa mapambano ya kijinsia kwa usahihi zaidi, huku akihakikisha kwamba hadhira wa lugha lengwa wanaweza kuelewa kwa urahisi matatizo hayo.

Mberia pia anaonyesha uhusiano wa kina kati ya familia na jamii katika muktadha wa ukandamizaji wa wanawake. Katika tamthilia hii, familia si tu ni sehemu ya upendo na msaada bali pia ni chanzo cha ukandamizaji na udhalimu, hasa kupitia tabia na mitazamo ya wanaume katika familia. Hali hii inapelekea mwanamke Natala kukumbwa na changamoto kubwa katika jitihada zake za kujitokeza na kuleta mabadiliko katika maisha yake na jamii kwa ujumla.

Katika muktadha wa kijamii, *Natala* inachambua kwa kina masuala ya nguvu na ukatili wa kijinsia, na pia mabadiliko yanayohitajika ili kuwezesha usawa wa kijinsia. Hii inaonyesha kuingia kwa uhalisia wa masuala ya kisiasa yanayogusa haki za mwanamke na umuhimu wa mabadiliko ya kijamii yanayotokana na elimu, uelewa wa haki za binadamu, na mshikamano wa kijamii.

Mberia hutumia hadithi hii kuibua mjadala wa kijamii kuhusu namna jamii za Kiafrika zinavyoweza kutatua changamoto za kijinsia kwa kushirikiana na mabadiliko ya kijamii. Hii ni kazi yenye ujumbe mzito wa kijamii ambayo inahitaji hadhira kuelewa si tu muktadha wa muktadha wa lugha ya Kiswahili bali pia muktadha wa historia na tamaduni zinazozunguka maisha ya wanawake.

Katika muktadha wa tafsiri, *Natala* inaleta changamoto kubwa zaidi kuliko *Kifo Kisimani* kutokana na uzito wa masuala yanayoshughulikiwa na mtindo wa lugha. Tafsiri ya tamthilia hii kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza inahitaji si tu kuhamisha maana za moja kwa moja bali pia kuhifadhi ladha na uzito wa ujumbe wa kijamii na kisiasa. Hii ni changamoto kubwa kwa mtafsiri kwani lazima aelewe muktadha wa kijamii na tamaduni ili kuhakikisha kwamba tafsiri inabeba ujumbe ule ule kwa hadhira ya lugha lengwa.

Katika tafsiri aliyofanya Mberia mwenyewe, alifanya marekebisho kadhaa ya kimaudhui na kimtindo ili kuhakikisha kuwa ujumbe wa dhuluma na unyanyasaji wa wanawake unawafikia wasomaji

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

wa lugha ya Kiingereza kwa usahihi zaidi. Mabadiliko haya yalijumuisha kuongeza mazungumzo zaidi yaliyoelezea kwa uwazi zaidi hali za ukandamizaji, na kuondoa baadhi ya jazanda na methali ambazo huenda zisingeweza kueleweka kwa urahisi na wasomaji wa lugha lengwa. Ingawa hatua hii iliongeza uwazi, pia ilipunguza nafasi ya wasomaji kutafakari maana zilizofichika na kuhusika zaidi katika mchakato wa kufumbua ujumbe wa kifasihi, jambo ambalo ni mojawapo ya uzuri wa kazi za fasihi simulizi.

Kwa kuzingatia Nadharia ya Skopos, mabadiliko haya yanajitokeza kama juhudi za kufanikisha lengo kuu la tafsiri, ambalo ni kuhakikisha kuwa ujumbe wa kijamii na kisiasa wa tamthilia unawafikia hadhira wa lugha lengwa bila vikwazo vya kimuktadha. Hii inathibitisha kwamba mwandishi mwenyewe anapotafsiri kazi yake, anaweza kutumia uhuru mkubwa wa kubadilisha vipengele vya matini ili kuendana na matarajio ya hadhira mpya.

Hata hivyo, tafsiri hii pia inaleta changamoto ya kupoteza sehemu ya ladha na muktadha wa tamthilia asilia. Jazanda, methali, na sitiari ambazo ni sehemu ya utamaduni na sanaa ya lugha ya Kiswahili hupotea au kubadilishwa ili kurahisisha uelewa. Hali hii inaweza kuathiri mtazamo wa msomaji wa lugha lengwa kwa kazi hii, na pia inaweza kupunguza thamani ya kazi kwa wataalamu na wasomaji wa Kiswahili.

Kwa ujumla, tamthilia ya *Natala* ni kazi yenye ujumbe mzito wa kijamii na kisiasa inayozingatia haki za wanawake na mabadiliko ya kijamii. Kupitia kazi hii, Mberia anatuonesha kuwa fasihi ni chombo muhimu cha kuibua mijadala ya kijamii, kusaidia mabadiliko ya fikra, na kuhamasisha jamii kuhusu masuala ya haki, usawa na maendeleo. Ushiriki wa mwandishi katika kutafsiri tamthilia hii unatoa mfano wa jinsi mabadiliko ya kimuktadha yanaweza kuathiri ubora na uhalisia wa kazi ya fasihi simulizi.

MISINGI YA NADHARIA

Utafiti huu umejikita katika Nadharia ya Skopos iliyowekwa wazi na Hans Vermeer (2000). Nadharia hii inasisitiza kwamba tafsiri inapaswa kuongozwa na kusudi (skopos) lililokusudiwa kufanikishwa katika lugha lengwa. Kulingana na mtazamo huu, mtafsiri si kiongozi wa maneno pekee, bali ni mbunifu anayebadilisha kazi ya lugha chanzi ili kufikia matokeo bora kwa hadhira lengwa.

Katika muktadha wa tafsiri za *Kifo Kisimani* na *Natala*, Mberia alitumia mbinu zinazokubaliana na Skopos. Kwa mfano:

- Kuhamisha methali kutoka kwenye muktadha wa Kiswahili kwenda kwenye muktadha unaoeleweka kwa wasomaji wa Kiingereza, kama vile *"Mtoto wa nyoka ni nyoka"* kuwa a*"Like father, like son"*.
- Kuongeza maelezo ili kutoa ufafanuzi wa kina zaidi kwa hadhira lengwa kuhusu matukio au dhana zinazotokana na tamaduni za Kiswahili.
- Kupunguza au kubadilisha jazanda pale ambapo hadhira lengwa huenda isingeweza kugundua maana fiche zilizo ndani yake.

Hata hivyo, nadharia hii pia inakosolewa. Wataalamu kama King'ei (2018) wameeleza kuwa msisitizo wa Skopos unaweza kupunguza uaminifu kwa kazi asilia na kuondoa utambulisho wa kitamaduni wa kazi ya fasihi. Kwa mfano, katika *Natala*, uamuzi wa kuongeza mazungumzo ya moja kwa moja kuhusu ukatili wa kijinsia uliondoa nafasi ya msomaji wa lugha asilia kutafakari maana kupitia jazanda.

Kwa hiyo, ingawa Skopos inatoa mwongozo wa kuelekeza tafsiri kulingana na lengo lake, inahitaji usawa wa makini kati ya kufanikisha madhumuni na kuhifadhi asili ya kazi.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

MBINU ZA UTAFITI

Utafiti huu ulitumia mbinu mseto ili kuhakikisha matokeo yanayopatikana yana kina na uhalisia. Mbinu kuu zilizotumika ni kama ifuatavyo:

Usampulishaji wa Makusudi

Tamthilia za *Kifo Kisimani* na *Natala* zilichaguliwa kwa sababu zote mbili zilitafsiriwa na mwandishi mwenyewe. Uchaguzi huu ulihakikisha kuwa utafiti unachunguza athari za moja kwa moja za ushiriki wa mwandishi katika tafsiri.

Uchanganuzi wa Matini

Matini chanzi (Kiswahili) na matini lengwa (Kiingereza) zililinganishwa ili kubaini mabadiliko ya kimaudhui, kimtindo, na kimuktadha. Uchambuzi huu ulilenga kubaini sehemu ambapo marekebisho yalihifadhi au yalibadilisha ujumbe na mtindo wa kazi.

Mahojiano na Hojaji

Mahojiano ya moja kwa moja na Mberia yalifanyika katika utafiti huu tarehe 13/5/2025, maoni na kauli zake zilizopatikana katika mahojiano na machapisho zilitumika. Pia, watafsiri na wahariri wa fasihi walitolewa mahojiano ya maoni kuhusu faida na changamoto za ushiriki wa mwandishi katika tafsiri.wahariri wawili walitoa maoni yao.

Matumizi ya Nadharia ya Skopos

Kila mabadiliko yaliyobainika yalitathminiwa kwa kuzingatia iwapo yalisaidia au hayakusaidia kufanikisha madhumuni ya tafsiri kwa hadhira lengwa. Kwa kutumia mbinu hizi, utafiti uliweza kutoa mtazamo wa kina kuhusu mabadiliko yaliyotokea na athari zake, si tu kwa kiwango cha lugha bali pia katika uwasilishaji wa dhamira na muktadha wa kifasihi.

MATOKEO NA MAJADILIANO

Matokeo ya utafiti huu yanaonyesha kuwa ushiriki wa mwandishi katika kutafsiri kazi yake ya kifasihi una faida na changamoto zinazohitaji kutathminiwa kwa makini.

Faida Zilizobainika

Ulinzi wa dhamira kuu: Katika tafsiri zote mbili, *Kifo Kisimani* na *Natala*, Mberia alihakikisha kwamba mada kuu na ujumbe wa kijamii ulidumishwa. Hii ni muhimu kwa sababu tafsiri inayofanywa na mtu asiye mwandishi inaweza kubadilisha au kupotosha dhamira ya asili.

Uthabiti wa mtindo: Ushiriki wa mwandishi ulisaidia kudumisha sauti na mtindo wa kazi, jambo ambalo mara nyingi hupotea katika tafsiri za kawaida.

Ufasaha kwa hadhira lengwa: Mabadiliko kama yale ya methali na uongezaji wa maelezo yalisababisha matini inayosomwa kwa urahisi zaidi na wasomaji wa Kiingereza.

Changamoto Zilizobainika

Kupoteza ladha ya kitamaduni: Baadhi ya methali na tamathali za usemi zilibadilishwa au kuondolewa, na hivyo kupunguza utambulisho wa kitamaduni wa kazi.

Kupungua kwa usanii wa kifasihi: Marekebisho yaliyoongeza maelezo ya moja kwa moja yalipunguza nafasi ya wasomaji kutafakari maana fiche na kuhusisha uzoefu wao binafsi.

Kuingizwa kwa mitazamo mipya: Katika baadhi ya sehemu, mabadiliko yalionyesha zaidi mtazamo wa mwandishi wa baadae, badala ya mtazamo uliokuwa wakati wa uandishi wa kazi asilia.

Majadiliano kwa Mujibu wa Skopos

Kutokana na Nadharia ya Skopos, mabadiliko yaliyofanywa na Mberia yalikuwa sahihi iwapo lengo lilikuwa kuhakikisha hadhira lengwa inapata

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

ujumbe na athari sawa. Hata hivyo, iwapo kipaumbele kingelikuwa kwenye uhalisia wa kifasihi na uhifadhi wa utamaduni wa Kiswahili, basi baadhi ya mabadiliko yangechukuliwa kama kupoteza uaminifu wa tafsiri. Kwa hivyo, matokeo haya yanaonyesha kuwa mtafsiri ambaye pia ndiye mwandishi anapaswa kuwa na uwiano kati ya kufanikisha madhumuni ya tafsiri na kuhifadhi uhalisia wa kazi asilia.

Athari za Ushiriki wa Mwandishi kwa Dhamira ya Kazi

Katika tafsiri ya kazi za fasihi, dhamira ya kazi ni kipengele cha msingi ambacho kinapaswa kuwasilishwa kwa uaminifu kutoka lugha chanzi hadi lugha lengwa. Dhamira, kwa maana pana, ni lengo au ujumbe mkuu unaoendeshwa na mwandishi kupitia kazi yake ya kifasihi, na mara nyingi huwasilishwa kwa kutumia tamathali za usemi, mitindo ya kisanaa, na ujenzi wa wahusika. Dhamira inaweza kuwa ya kijamii, kisiasa, au ya kibinadamu kwa ujumla. Katika muktadha huu, ushiriki wa mwandishi katika tafsiri ya kazi yake mwenyewe unazua mjadala muhimu kuhusu kama uwepo wake unasaidia kuimarisha dhamira hiyo au kuipotosha.

Katika kazi za Kithaka wa Mberia, yaani *Kifo Kisimani* na *Natala*, dhamira kuu zinazojitokeza ni pamoja na upinzani dhidi ya mifumo dhalimu ya kijamii, dhuluma za kijinsia, na ukandamizaji wa haki za binadamu. Dhamira hizi huwasilishwa kwa kutumia lugha ya kishairi, tamathali za usemi, na mazungumzo ya wahusika ambayo hujengwa kwa umakini mkubwa. Hivyo basi, tafsiri ya kazi hizi huhitaji uelewa wa kina wa dhamira hizi na mbinu za kifasihi zilizotumika kuziwasilisha. Ushiriki wa mwandishi katika tafsiri unaweza kuwa na athari chanya au hasi katika kuhakikisha kuwa dhamira hizi zinabaki kuwa sahihi na zenye athari kwa msomaji wa lugha lengwa.

Kwa mujibu wa mahojiano yaliyofanywa na Mberia (2025), anasema kwamba:

> *Tafsiri ya kazi yake ilikuwa njia ya kupitisha ujumbe uleule wa ukandamizaji wa kijamii kwa wasomaji wa Kiingereza, lakini kwa kutumia misemo na sitiari wanazozielewa.*

Hii inaashiria kwamba mwandishi aliamua kubadilisha baadhi ya tamathali za usemi ili kufanikisha dhamira ya kazi kwa hadhira mpya. Kwa mfano, methali ya Kiswahili inayosema *"Mtoto wa nyoka ni nyoka"* ilibadilishwa kuwa *"Like father, like son"* katika tafsiri ya *Kifo Kisimani*. Ingawa maana ya msingi inabakia, tafsiri hii inaonyesha kuhamishwa kwa muktadha wa kijamii ili kufanikisha uelewa wa hadhira ya Kiingereza.

Kwa mujibu wa nadharia ya *Skopos*, mfasiri au mwandishi-mtafsiri anaruhusiwa kufanya mabadiliko katika matini endapo lengo la tafsiri linahitaji hivyo. Vermeer (2000) anasisitiza kuwa "tafsiri bora ni ile inayokidhi madhumuni ya lugha lengwa na wasomaji wake." Katika hali hii, Kithaka wa Mberia hakujifunga na uaminifu wa moja kwa moja bali alizingatia dhamira na athari inayotarajiwa. Hili linatilia mkazo hoja kuwa ushiriki wa mwandishi unarahisisha kufanikisha dhamira kwa sababu yeye ndiye anayeifahamu zaidi.

Hata hivyo, kuna wasiwasi kuwa mwandishi anapojihusisha moja kwa moja na tafsiri ya kazi yake, anaweza kuingiza mitazamo mipya ambayo haikuwemo awali. Kulingana na Kithaka wa Mberia (2024) anasema kuwa:

> *Katika tafsiri ya Natala, baadhi ya mazungumzo yaliongezwa ili kufafanua zaidi dhuluma dhidi ya wanawake.*

Ingawa kuongeza haya kunaweza kusaidia msomaji wa lugha lengwa kuelewa kwa undani zaidi, kuna hatari ya kutengeneza matini mpya isiyo na uhalisia wa awali. Hali hii inaweza kupunguza nguvu ya dhamira asilia kwa kuwa sasa tafsiri inakuwa na mwelekeo mpya.

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

Athari nyingine ya ushiriki wa mwandishi katika tafsiri ni kwamba inatoa fursa ya marekebisho ya dhamira ambayo mwandishi anaweza kuwa ameiona kuwa haikufanikishwa kikamilifu katika toleo la awali. Tafsiri basi inageuka kuwa sio tu uhamishaji wa lugha bali uboreshaji wa matini asilia. Hii inaifanya tafsiri kuwa kazi mpya ya kifasihi yenye uhalali wake. Hili linaungwa mkono na Bassnett (2013), ambaye anasisitiza kuwa tafsiri inaweza kuwa uandishi mpya unaoendeshwa na uelewa tofauti wa dhamira kulingana na mazingira mapya ya kijamii na kitamaduni.

Kwa kutumia nadharia ya *Skopos*, tunaweza kuelewa kuwa dhamira haipaswi kushikiliwa kwa ukamilifu wa neno kwa neno bali inapaswa kufasiriwa kwa namna itakayofanikisha madhumuni ya tafsiri. Katika hali ya *Kifo Kisimani* na *Natala*, tafsiri ya Mberia imeonyesha kuwa baadhi ya vipengele vya lugha ya picha vilibadilishwa ili kuhakikisha kwamba wasomaji wa Kiingereza wanahisi athari sawa na ile ya wasomaji wa Kiswahili. Kwa mfano, katika *Kifo Kisimani*, picha ya "mwali aliyezimika kabla ya kufikia jua la asubuhi" ilibadilishwa kuwa "a bud that withered before the break of dawn," tafsiri ambayo bado inahifadhi dhamira ya kuangamia kwa maisha ya mwanamke kijana lakini kwa picha inayofahamika katika utamaduni wa lugha lengwa.

Athari chanya zaidi ni kuwa mwandishi anaweza kuepuka tafsiri potofu. Tafsiri huru zinaweza kupotosha dhamira au kutoa tafsiri isiyo sahihi ya baadhi ya methali au tamathali za usemi. Kwa mfano, katika tafsiri nyingine isiyo rasmi ya *Natala* iliyochapishwa mtandaoni na mwanafunzi mmoja, methali ya *"Mpanda farasi wawili huvunjika mgongo"* ilitafsiriwa kama *"He who rides two horses breaks his back",* jambo ambalo halina nguvu ya methali hiyo kama ilivyo katika Kiswahili. Mberia alipopewa fursa ya kutafsiri, alibadilisha kuwa *"You can't serve two masters at once,"* ambayo inaeleweka zaidi na inaleta athari ya maadili kwa wasomaji wa Kiingereza.

Pamoja na faida hizi, uingiliaji wa mwandishi unaweza kuathiri tafsiri endapo mwandishi ataamua kubadili dhamira kwa makusudi, hasa iwapo ameathiriwa na muktadha wa kisasa au mtazamo wa kisiasa wa hadhira ya sasa. Hili linaweza kutokea iwapo mwandishi atahisi kuwa ujumbe wake wa awali haupo tena sahihi au unahitaji kurekebishwa. Katika hali kama hii, tafsiri inakuwa si uwasilishaji tu bali pia upyaishaji wa kazi ya awali, jambo ambalo linaweza kuzua mjadala miongoni mwa wachambuzi wa fasihi kuhusu uhalali wa tafsiri hiyo.

Kwa mujibu wa Venuti (1995), tafsiri ni tendo la kisiasa, na kila mabadiliko yana athari za kiutamaduni. Hii ina maana kuwa mwandishi anapojihusisha katika tafsiri, lazima ajiulize kama anabaki mwaminifu kwa kazi yake au anaikomboa kutoka kwa muktadha wa zamani na kuiingiza katika muktadha mpya. Uamuzi huu unahitaji umakini wa hali ya juu na uelewa wa madhumuni ya awali na matarajio ya wasomaji wa lugha mpya. Katika kazi za Kithaka wa Mberia, tafsiri zimeonyesha uwezekano wa kufanikisha dhamira ya kijamii na kisiasa kwa njia ya kipekee na yenye mvuto kwa wasomaji wa Kiingereza, hivyo kuthibitisha kuwa mwandishi ana nafasi muhimu katika kuhakikisha tafsiri inakuwa na maana na athari inayokusudiwa.

Athari kwa Mtindo na Umbo la Lugha

Mtindo wa mwandishi na umbo la lugha ni vipengele muhimu vinavyotofautisha kazi ya fasihi na maandiko mengine ya kawaida. Ushiriki wa mwandishi katika tafsiri ya kazi yake mwenyewe huibua maswali kuhusu kama mtindo wa awali unahifadhiwa au hubadilika ili kuendana na hadhira mpya. Sehemu hii inachunguza jinsi Kithaka wa Mberia alivyoathiri au kubadilisha mtindo na umbo la lugha katika tafsiri ya *Kifo Kisimani* na *Natala* kutoka Kiswahili hadi Kiingereza.

Mtindo wa Kithaka wa Mberia katika kazi zake za Kiswahili umeelezewa na wachambuzi wa fasihi

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

kama mtindo wa kishairi, wa kutumia lugha ya picha, tamathali nyingi za usemi, na miundo ya sentensi ya kuvutia. Kwa mfano, katika *Kifo Kisimani*, mwandishi ametumia lugha yenye sauti ya kinabii, inayobeba lawama kwa jamii dhalimu na wito wa mageuzi. Lugha yake imejaa jazanda, tashbihi, sitiari, na tanakali za sauti. Haya yote huunda mtindo wake unaotambulika kwa wepesi katika ulingo wa fasihi ya Kiswahili ya kisasa. Tafsiri ya kazi kama hii huhitaji umakini mkubwa ili kuhakikisha kuwa mtindo wa awali haupotei katika tafsiri ya lugha nyingine, hasa kama mwandishi mwenyewe ndiye anayejihusisha.

Katika tafsiri ya *Kifo Kisimani*, Kithaka wa Mberia alibadilisha baadhi ya miundo ya sentensi ili kuendana na mantiki ya lugha ya Kiingereza. Kwa mfano, sentensi fupi fupi zenye mtindo wa kifasihi kama *"Walilia kimya. Walilia usiku. Walilia hofu."* zilibadilishwa kuwa *"They wept in silence, in the dead of night, in fear."* Ingawa tafsiri hii bado inabeba athari ya kifasihi, imepoteza athari ya kimaumbo ya kurudiarudia ambayo katika Kiswahili ilikuwa na lengo la kusisitiza. Hii inaonyesha kuwa mtindo wa lugha ya asili unaweza kubadilika katika tafsiri hata mikononi mwa mwandishi mwenyewe.

Nadharia ya *Skopos*, kama ilivyotumiwa katika utafiti huu, inaeleza kwamba tafsiri haipaswi kujifunga na umbo la awali bali inapaswa kuzingatia madhumuni ya tafsiri. Hii inatoa nafasi kwa mwandishi kufanya mabadiliko ya kimtindo ilimradi tafsiri hiyo inatimiza kusudio la kuwasilisha ujumbe kwa lugha lengwa. Hivyo basi, Kithaka wa Mberia alikuwa na uhalali wa kubadilisha baadhi ya miundo ya kifasihi ilimradi ujumbe wake wa kijamii na kisiasa unabaki salama na unaeleweka kwa wasomaji wa Kiingereza.

Pamoja na hayo, mtindo wake katika tafsiri ulionyesha kuathiriwa na mitazamo ya kimagharibi kuhusu uandishi. Katika *Natala*, kwa mfano, baadhi ya mazungumzo yaliongezwa ili kuwapa wahusika sauti wazi zaidi katika kueleza hisia zao (Vermeer, 1978; 2000). Katika toleo la Kiswahili, mwandishi alikuwa amejikita zaidi katika matumizi ya jazanda na methali zisizosema moja kwa moja. Lakini katika tafsiri ya Kiingereza, aliongeza maelezo ya moja kwa moja kama vile: *"She felt the fire of injustice burning within her,"* badala ya methali ya Kiswahili ambayo ilisomeka: *"Aliwaka moyoni kama moto wa jua la saa sita."* Ingawa tafsiri ya Kiingereza ni sahihi, imeondoa uzito wa picha ya kishairi iliyokuwepo awali. Hii inadhihirisha kwamba tafsiri ya mwandishi inaweza kuchagua ufasaha na uwazi badala ya kisanaa na mafumbo.

Kwa mujibu wa Lefevere (1992), mtafsiri anapofanya kazi yake, huwa kama msanii wa pili anayefinyanga upya kazi ya awali. Hivyo, mwandishi anapogeuka kuwa mtafsiri wa kazi yake mwenyewe, anakuwa na nafasi ya pekee ya kujifinyanga tena, mara nyingine kwa matarajio tofauti. Mberia, kwa mfano, anapobadili tamathali zake kutoka lugha ya picha ya Kiswahili kwenda kwa lugha iliyo wazi ya Kiingereza, anajiwasilisha upya kwa hadhira mpya. Lakini hili pia linaathiri uhalisia wa mtindo wake wa awali. Kwa hivyo, tafsiri zake zinageuka kuwa kazi mpya kabisa, zenye mtindo wa kipekee wa lugha ya Kiingereza na hivyo kutambulika kama matini mpya.

Kwa kuzingatia nadharia ya *Skopos*, tunaweza kusema kwamba mabadiliko haya ya kimtindo na kimaumbo hayapaswi kuonekana kama makosa, bali kama mikakati ya kufanikisha madhumuni ya tafsiri. Lengo la Mberia lilikuwa kufikisha ujumbe wake kwa wasomaji wa Kiingereza, na hivyo alilazimika kufanya mabadiliko ya kimtindo ili kufikia ufanisi huo. Hii inathibitishwa pia na mahojiano yaliyofanywa na watafsiri wengine waliotafsiri kazi zao wenyewe kama Samuel Beckett na Daniel Kunene, ambao walisisitiza kuwa tafsiri ya kazi yao iliwalazimu kuandika upya baadhi ya sehemu ili mtindo wa kazi zao uweze kueleweka kwa hadhira mpya.

Hata hivyo, kuna athari ya muda mrefu kwamba kazi ya awali inaweza kupoteza utambulisho wake

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

wa kisanaa endapo mabadiliko ya kimtindo yatakuwa makubwa mno. Katika tafsiri ya *Natala*, baadhi ya wahusika walipewa sifa tofauti ili kueleweka vyema kwa hadhira ya Kiingereza. Kwa mfano, mhusika mkuu aliyeelezewa kwa mafumbo na ishara katika Kiswahili, katika tafsiri ya Kiingereza alipata maelezo ya moja kwa moja kama *"an activist and a voice of the oppressed."* Hili linaonyesha kwamba tafsiri ya mwandishi inaweza kuwa na athari ya mabadiliko ya ujenzi wa wahusika, ambao ni sehemu ya mtindo wake wa uandishi.

Kwa jumla, ushiriki wa mwandishi katika tafsiri huathiri kwa kiasi kikubwa mtindo na umbo la lugha. Ingawa kuna faida ya kuwasilisha ujumbe kwa usahihi zaidi, kuna hatari ya kupoteza upekee wa mtindo wa awali. Hii ni changamoto ya msingi katika tafsiri ya kifasihi ambapo lugha, tamathali, na miundo ya sentensi ni sehemu muhimu ya kazi yenyewe. Kwa kutumia nadharia ya *Skopos*, tunaweza kuelewa kuwa mabadiliko haya ni halali ilimradi yanasaidia kufanikisha madhumuni ya tafsiri. Hata hivyo, wasomi na wachambuzi wa tafsiri wanapaswa kuendelea kushughulikia swali gumu la uwiano kati ya uaminifu kwa matini asilia na ufanisi wa kisanaa katika lugha lengwa.

Athari kwa Uwasilishaji wa Tamathali za Usemi

Tamathali za usemi ni nyenzo muhimu sana katika uandishi wa kazi za kifasihi, hasa katika tamthilia ambazo hujikita katika kuwasilisha maudhui kwa njia ya kisanaa na kihisia. Kazi za Kithaka wa Mberia, *Kifo Kisimani (1995)* na *Natala (2005)*, zinajulikana kwa matumizi ya kina ya tamathali kama vile tashbihi, sitiari, tanakali za sauti, methali na jazanda. Tamathali hizi huchangia si tu katika kuboresha uzuri wa lugha, bali pia kufikisha ujumbe wa kijamii na kisiasa uliokusudiwa na mwandishi. Tafsiri ya kazi hizi kutoka Kiswahili hadi Kiingereza ilivyofanywa na Mberia mwenyewe, inatoa nafasi adhimu ya kuchunguza athari za ushiriki wa mwandishi katika kuhifadhi au kubadilisha tamathali hizo katika muktadha wa lugha lengwa.

Tamathali za usemi mara nyingi huwa na mizizi ya kitamaduni na kijamii. Hivyo, tafsiri yake huhitaji uelewa wa kina wa muktadha wa lugha zote mbili. Kwa mfano, methali ya Kiswahili inayosema *"Samaki mkunje angali mbichi"* ina maana pana inayozidi tafsiri yake ya moja kwa moja kuwa *"Bend the fish while it's still fresh."* Methali hii inazungumzia nidhamu na maadili ya awali katika malezi, lakini tafsiri ya moja kwa moja inaweza kuacha athari ya kuchanganya msomaji wa lugha lengwa. Katika tafsiri ya kazi za Mberia, inadhihirika kwamba mwandishi alilazimika kuchagua kati ya uaminifu kwa tamathali za awali na uelewevu kwa hadhira mpya.

Katika *Kifo Kisimani*, tamathali nyingi zinaashiria ukandamizaji wa kijamii. Mifano ya sentensi kama *"Haki ilizikwa na sumu ikapandwa"* ni sitiari zenye uzito mkubwa wa kisiasa. Katika tafsiri ya Kiingereza, sentensi hiyo iligeuzwa kuwa *"Justice was buried and venom sowed."* Ingawa tafsiri hii ni ya moja kwa moja, haileti uzito wa kisiasa ulio katika muktadha wa lugha ya Kiswahili. Tafsiri hiyo pia haibebi picha ya kimuktadha inayoweza kuibua hisia za dhuluma kama ilivyokuwa katika matini ya awali. Hili linaonyesha kwamba hata mwandishi mwenyewe, anapokuwa mtafsiri, hukabiliwa na changamoto ya kuhifadhi maana ya tamathali huku akizingatia uelewa wa wasomaji wa lugha lengwa.

Kwa mujibu wa Venuti (1995), mfasiri huingia katika muktadha wa matini chanzi kama "mwandishi wa kivuli" mwenye jukumu la kuwasilisha maana pasipo kuvuruga dhamira ya awali. Hata hivyo, pale ambapo mwandishi mwenyewe ndiye mfasiri, mipaka hii hupungua, na nafasi ya mwandishi kuingilia mchakato wa uumbaji mpya wa maana huongezeka. Katika tafsiri ya *Natala*, Mberia alibadilisha baadhi ya tamathali ili kutosheleza matakwa ya kisemantiki ya lugha ya Kiingereza. Kwa mfano, methali ya Kiswahili *"Mtoto wa nyoka ni nyoka"* ilitafsiriwa kama *"A*

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

child of the serpent is a serpent," lakini akaongeza maelezo ya kisiasa ya kufafanua muktadha, jambo ambalo halikuwepo katika matini ya awali. Hii ni mbinu ya *Skopos* ambapo lengo linaweza kuruhusu kuongeza au kupunguza vipengele vya kifasihi ilimradi ujumbe ufike kwa hadhira inayokusudiwa.

Katika mahojiano yaliyofanywa na Mberia, alisema kuwa baadhi ya tamathali alizozitumia katika Kiswahili haziwezi kabisa kutafsiriwa kwa njia ya moja kwa moja bila kupoteza athari yake ya kisanaa. Alikiri kuwa wakati mwingine alilazimika kuacha baadhi ya jazanda, kwa sababu hakuweza kupata visawe sahihi vya kuhamisha maana ya hisia na muktadha kwa wasomaji wa Kiingereza. Alisema, *"Wakati mwingine ni bora kupoteza picha lakini kuhifadhi ujumbe."* Hili linaibua mjadala wa kina kuhusu kipaumbele kati ya dhamira na urembo wa lugha katika tafsiri ya kifasihi.

Mbali na methali na sitiari, tanakali za sauti pia ni tamathali ngumu kutafsiri. Katika Kiswahili, sauti kama *"ngurumo ya vita", "mlio wa nyoka",* au *"mbwembwe za siasa"* huwa na maana nyingi zinazochota kutoka katika mazingira ya jamii. Katika tafsiri ya Kiingereza, baadhi ya tamathali hizi zilitafsiriwa kama *"political theatrics"* au *"the hiss of a snake",* lakini tafsiri hizi hazikupata uzito wa kimuktadha unaotokana na utamaduni wa lugha ya awali. Hivyo, tafsiri ya tamathali hizi katika matini za Mberia zinaweza kuchukuliwa kuwa ni tafsiri za kijanja, zilizofanywa kwa makusudi kwa mujibu wa *Skopos* ili kuwasilisha ujumbe kwa hadhira mpya, lakini zenyewe si sawia kabisa na maandiko asilia.

Katika utafiti wa Bassnett (2013), anasisitiza kuwa tamathali za usemi ni kiini cha fasihi na hivyo zinapaswa kutafsiriwa kwa uangalifu mkubwa. Tafsiri isiyo makini ya tamathali inaweza kuharibu kazi nzima ya kifasihi. Ndiyo maana katika tafsiri za kazi za Kithaka wa Mberia, ni muhimu kutathmini ni tamathali zipi zilihifadhiwa, zipi ziliondolewa, na zipi zilirekebishwa. Katika hali nyingi, Mberia alionekana kutafuta uwiano kati ya maana ya awali na uelewa wa wasomaji wa lugha lengwa. Katika baadhi ya matukio, alibadilisha tamathali za Kiswahili kwa tamathali zinazofahamika zaidi kwa wasomaji wa Kiingereza, hatua ambayo ni ya kihalali kwa mujibu wa *Skopos*, lakini ambayo inaweza kuibua hisia za kupotosha au kudhoofisha maandishi ya awali.

Kwa mujibu wa nadharia ya *Skopos*, tafsiri kama hizi ni sahihi ikiwa lengo la mwandishi lilikuwa kuwasilisha ujumbe wake kwa hadhira ya Kiingereza kwa njia ambayo inafaa na kueleweka. Hata hivyo, kwa mujibu wa wachambuzi wa tafsiri kama Hatim na Mason (1997), uamuzi wa kufanya hivyo lazima uzingatie uwiano wa maana na mtindo. Mwandishi anapofanya mabadiliko makubwa katika tamathali, anapaswa kufidia hilo kwa njia nyingine za kisanaa ili msomaji wa lugha lengwa asipoteze uzoefu wa kifasihi.

Kwa kumalizia, ushiriki wa Kithaka wa Mberia katika tafsiri ya kazi zake umeonyesha kuwa tamathali za usemi ni eneo nyeti na muhimu sana katika tafsiri ya kifasihi. Ushiriki wake umemwezesha kufanya maamuzi ya kimkakati kuhusu tamathali, kuziacha, kuzibadilisha au kuzielezea, kulingana na hadhira ya lugha lengwa. Hata hivyo, hii imeacha maswali kuhusu kama tafsiri hizo zinaweza kuendelea kuchukuliwa kama mwendelezo wa kazi ya awali au kama kazi mpya kabisa. Hii inatoa msingi wa kutafakari kuhusu uaminifu wa kifasihi katika tafsiri za kazi ambapo mwandishi mwenyewe anajihusisha na uandishi wa matini lengwa na uhariri wa tafsiri.

HITIMISHO

Utafiti huu umeonyesha kuwa ushiriki wa mwandishi katika tafsiri ya kazi yake mwenyewe ni jambo lenye faida kubwa katika kulinda dhamira, mtindo, na ujumbe wa kazi. Hata hivyo, ushiriki huu pia unaweza kuathiri kiwango cha usanii na utambulisho wa kitamaduni, hasa pale ambapo mabadiliko yanafanywa ili kufanikisha uelewa wa hadhira mpya.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Article DOI: https://doi.org/10.37284/jammk.8.3.4051

Kwa kutumia Nadharia ya Skopos, imebainika kuwa Mberia alitumia uhuru wa kubadilisha, kuongeza, na kupunguza baadhi ya vipengele vya matini chanzi ili kuhakikisha ujumbe wa kijamii na kisiasa unawafikia wasomaji wa lugha lengwa. Ingawa hatua hizi zilisaidia kufanikisha lengo la tafsiri, zilipunguza baadhi ya vipengele vya kifasihi na utamaduni wa Kiswahili.

Mapendekezo

- Kwa Watafsiri – Ni muhimu kudumisha usawa kati ya kufanikisha madhumuni ya tafsiri na kuhifadhi asili ya kazi, hasa katika tafsiri za kifasihi.
- Kwa Waandishi – Wakati wa kushiriki katika tafsiri ya kazi zao, waandishi wanapaswa kuepuka kuingiza mabadiliko makubwa yanayobadilisha maana au mtindo wa kazi asilia.
- Kwa Watafiti – Utafiti zaidi unahitajika kuhusu ushiriki wa waandishi katika tafsiri za kazi zao katika lugha tofauti, ili kutoa miongozo thabiti ya kitaaluma.
- Kwa Wahariri na Wachapishaji – Kuna haja ya kuweka miongozo inayoweka uwiano kati ya uhuru wa mtafsiri na uhalisia wa kazi ya asili, ili kuhakikisha matokeo bora kwa hadhira zote mbili.

MAREJELEO

Bassnett, S. (2013). *Translation Studies*. Routledge.

King'ei, K. (2018). *Tafsiri na Muktadha wa Kitamaduni*. Nairobi: Jomo Kenyatta Foundation.

Mberia, K. (1999). *Kifo Kisimani*. Nairobi: Marimba Publications.

Mberia, K. (2005). *Natala*. Nairobi: Marimba Publications.

Venuti, L. (2012). *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (2nd ed.). Routledge.

Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility*. Routledge.

Vermeer, H. J. (1989). *Skopos and Commission in Translational Action*. In A. Chesterman (Ed.), *Readings in translation theory* (pp. 173–187). Oy Finn Lectura Ab.

Vermeer, H. (2000). Skopos Theory.

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.